Запорізький національний університет
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ЖУРНАЛ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Науковий журнал

Випуск 4 (43), 2026

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

DOI «Журнал сучасної психології» https://doi.org/10.26661/2786-7471
DOI № 4 (43), 2026 https://doi.org/10.26661/2786-7471/2026-4

Рекомендовано до друку
вченою радою Запорізького національного університету
протокол № 5 від 12.10.2026 р.

Головний редактор:

Шевченко Н.Ф., доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)

Редакційна колегія:

Zlatina Kostova, PhD, Director of Training, Department of Psychiatry and Behavioral Sciences, University of Massachusetts Chan Medical School (Worcester, USA)
Elisa Pfeiffer, PhD, Professor, Head of the University Outpatient Treatment Center for Children and Adolescents Catholic University Eichstätt-Ingolstadt (Ingolstadt, Germany)
Synne Øien Stensland, MD, PhD, Research Professor, Norwegian Centre for Violence and Traumatic Stress Studies (Oslo, Norway)
Дорожкін В.Р., доктор психологічних наук, професор, професор кафедри теоретичної та практичної психології Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів, Україна)
Зазимко О.В., кандидат психологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (м. Київ, Україна)
Кононенко О.І., доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (м. Одеса, Україна)
Мельничук Т.І., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (м. Київ, Україна)
Ткалич М.Г., доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 928 від 11.06.2026 року (додаток 12) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у кластері Розвиток людського капіталу, соціальні науки та журналістика (С4 – Психологія).

До жовтня 2022 р. журнал виходив під назвою «Проблеми сучасної психології». У зв'язку зі зміною назви журналу було внесено відповідні зміни до Переліку наукових фахових видань України на підставі Наказу МОН України від 10.10.2022 № 894 (додаток 2).

Журнал індексується у Index Copernicus, Academic Resource Index, Eurasian Scientific Journal Index, World Catalogue of Scientific Journals, Journal Index.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2607 від 29.08.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-05415

Суб'єкт у сфері друкованих медіа: Запорізький національний університет (вул. Університетська, 66, м. Запоріжжя, 69600, e-mail: znu@znu.edu.ua, тел. +38 (061) 228-75-08).

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, італійська, литовська, французька.

ISSN 2786-7471 (Print)
ISSN 2786-748X (Online)

© Запорізький національний університет, 2026

Zaporizhzhia National University
G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine

JOURNAL OF MODERN PSYCHOLOGY

Scientific journal

Issue 4 (43), 2026

Publishing House
“Helvetica”
2026

DOI "Journal of modern psychology" https://doi.org/10.26661/2786-7471
DOI № 4 (43), 2026 https://doi.org/10.26661/2786-7471/2026-4

Board of Zaporizhzhia National University
(protocol № 5, 12.10.2026)

Editor-in-Chief:

N. Shevchenko, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Psychology, Zaporizhzhia National University

Editorial board:

Zlatina Kostova, PhD, Director of Training, Department of Psychiatry and Behavioral Sciences, University of Massachusetts Chan Medical School (Worcester, USA)
Elisa Pfeiffer, PhD, Professor, Head of the University Outpatient Treatment Center for Children and Adolescents Catholic University Eichstätt-Ingolstadt (Ingolstadt, Germany)
Synne Øien Stensland, MD, PhD, Research Professor, Norwegian Centre for Violence and Traumatic Stress Studies (Oslo, Norway)
V. Dorozhkin, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Theoretical and Applied Psychology, Lviv Polytechnic National University
O. Zazymko, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the G.S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS of Ukraine
O. Kononenko, Doctor of Psychological Sciences, Professor of the Department of Differential and Special Psychology of Mechnikov Odessa National University
T. Melnychuk, Candidate of Psychological Sciences, Senior Researcher at the Laboratory of Organizational and Social Psychology of G.S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS of Ukraine
M. Tkalych, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor at the Department of Psychology, Zaporizhzhia National University

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Based on the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 928 dated June 11, 2026 (Appendix 12), the journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine category "B" in the cluster Human Capital Development, Social Sciences and Journalism (C4 – Psychology).

Before October 2022, the journal was named "Problems of modern psychology". Due to the change of the journal's name, the List of scientific professional journals of Ukraine was amended according to the Decree of MES No. 894 (Annex 2) dated October 10, 2022.

The journal is indexed in scientometric databases: Index Copernicus (Poland), Academic Resource Index, Eurasian Scientific Journal Index, World Catalog of Scientific Journals, Journal Index.

Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision No. 2607 as of 29.08.2024.

Media ID: R30-05415

Media entity: Zaporizhzhia National University (Universytetska str., 66, Zaporizhia, 69600, e-mail: znu@znu.edu.ua, tel. +38 (061) 228-75-08).

Languages: Ukrainian, English, Polish, German, Italian, Lithuanian, French.

ISSN 2786-7471 (Print)
ISSN 2786-748X (Online)

© Zaporizhzhia National University, 2026

ЗМІСТ

Бартош С. Б.
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОНСТРУКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА 9

Бєлякова С. М., Раткіна О. А.
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ДРУЖИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ 17

Бондаревська Л. Л., Драгола Л. В., Манжара С. О., Савелькова Г. М., Сіденко Ю. О.
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИДАТНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА 26

Гальцева Т. О., Зіненко О. С.
СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ КРИЗИ 35

Гречаник М. І., Ткалич М. Г.
ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ ПСИХОТЕРАПЕВТА: КОНТАКТ, БЛИЗЬКІСТЬ ТА ЕПІСТЕМІЧНА ПОЗИЦІЯ 44

Гущина Т. Ю., Фармагей О. І.
ДЕОНТОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КРИЗОВОМУ ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ 54

Депутатов В. О.
ПСИХОМЕТРИЧНА РЕВІЗІЯ МЕТОДИКИ «ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СХИЛЬНОСТІ ДО АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ» (О. М. МУСАЕЛЯН) ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ЇЇ СКОРОЧЕНОЇ ВЕРСІЇ 63

Донець О. І.
АДИКТИВНА ПОВЕДІНКА ЯК ФОРМА ДЕВІАНТНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ 73

Доценко Л. В.
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗГУРТОВАНОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ ЯК ПРЕДИКТОРИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ 81

Іордек Є. Б., Ярош Я. О., Одарченко С. П., Варіна Г. Б.
ВЕСТИБУЛЯРНА МОДУЛЯЦІЯ СХЕМИ ТІЛА ТА ФАНТОМНИХ ВІДЧУТТІВ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ: КРИТИЧНИЙ ОГЛЯД 88

Калмиков Г. В., Леженко С. О.
ТРЕНІНГИ З ОПТИМІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПЕРІОД ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: МІЖНАРОДНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ 99

Каплуненко Я. Ю.
ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ВИБІР У СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: РОЛЬ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ В ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ 108

Комаринська-Діамент О. В.
ЦІННІСНЕ ЖИТТЯ ТА ЖИТТЄЗДІЙСНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У ФРАНЦІЇ: ЗВ'ЯЗКИ З КОПІНГ-СТРАТЕГІЯМИ 116

Косьянова О. Ю., Чебанова І. М.
ОБМАННА ПОВЕДІНКА В СИСТЕМІ ПОДРУЖНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ 123

Лозова О. М., Яковенко В. С.
ПСИХОСЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМА ДОСЛІДЖЕННЯ СМИСЛОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ 133

М'ячин В. Г.
ПСИХОЛОГІЧНА ВТОМА УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ТРИВАЛОЇ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ЕМОЦІЙНІ СТАНИ, СИМПТОМИ ТА СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ 145

УДК 159.923.2:005.32
DOI https://doi.org/10.26661/2786-7471/2026-4-15

ПСИХОСЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМА ДОСЛІДЖЕННЯ СМИСЛОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Лозова О. М.
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
факультету психології та спеціальної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-3549-195X
o.lozova@kubg.edu.ua

Яковенко В. С.
аспірант факультету психології та спеціальної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, Україна
orcid.org/0009-0008-9566-0904
v.yakovenko.asp@kubg.edu.ua

Ключові слова: *суб'єктність, суб'єктивний семантичний простір, особистісний смисл, управлінська свідомість, категоріальна структура свідомості, професійний досвід, темпоральна конфігурація досвіду.*

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз психосемантичної парадигми як основи дослідження смислової організації професійної свідомості. Актуальність теми зумовлена необхідністю поєднати наукову формалізацію психічного з адекватним описом активної, смислотворчої природи свідомості. Професійна свідомість розглядається як система значень, категорій і смислових відношень, через які суб'єкт організує, інтерпретує та переосмислює власний професійний досвід.

Теоретичний аналіз охоплює культурно-історичну діяльнісну психологію, психологічний конструктивізм, соціальний конструкціонізм і наративний підхід як методологічно суміжні напрями, важливі для осмислення суб'єктивного значення та смислотворення. Проаналізовано семантичний диференціал, теорію особистісних конструктів і Q-методологію як різні способи формалізованої реконструкції суб'єктивного значення, категоризації та позицій суб'єкта. Систематизовано ключові категорії психосемантичної парадигми – значення, особистісний смисл, конструкт, образ свідомості, суб'єктивний семантичний простір – та узагальнено її основні принципи: суб'єктність, опосередкованість, системність і соціокультурну зумовленість.

Окрему увагу приділено розвитку української традиції психосемантичних досліджень та застосуванню підходу до професійної й управлінської свідомості. Показано, що управлінську свідомість доцільно розглядати як специфічний різновид професійної свідомості, який не вичерпує ширшої системи професійного досвіду керівника. Встановлено, що наявні дослідження переважно зосереджені на актуальній структурі професійних уявлень, тоді як темпоральний вимір – інтеграція минулого досвіду, актуальної позиції та уявлень про майбутнє в цілісне уявлення про власний професійний шлях – залишається менш розробленим. Це окреслює перспективу подальших психосемантичних досліджень професійної свідомості.

PSYCHOSEMANTICS AS A FRAMEWORK FOR STUDYING MEANING STRUCTURES IN PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS: A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS

Lozova O. M.
Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Professor at the Practical Psychology Department
Borys Hrinchenko Kyiv Metropolitan University
Bulvarno-Kudriavska str., 18/2, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3549-195X
o.lozova@kubg.edu.ua

Yakovenko V. S.
Postgraduate Student at the Faculty of Psychology, Social Work and Special Education
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
Bulvarno-Kudriavska str., 18/2, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0008-9566-0904
v.yakovenko.asp@kubg.edu.ua

Key words: *subjectivity, subjective semantic space, personal sense, managerial consciousness, categorical structure of consciousness, professional experience, temporal configuration of experience.*

The article presents a theoretical and methodological analysis of the psychosemantic paradigm as a framework for studying the organization of meaning in professional consciousness. Its relevance stems from a core methodological challenge in psychology: how to combine scientific formalization with an adequate account of the active, meaning-making nature of consciousness. Professional consciousness is therefore approached as a structured system of meanings, categories, and semantic relations through which individuals organize and interpret their professional experience.

The analysis covers the main theoretical foundations of psychosemantics, including cultural-historical and activity theories, psychological constructivism, social constructionism, and narrative approaches. The semantic differential, personal construct theory, and Q-methodology are examined as distinct ways of formalizing subjective meaning, categorization, and positions. The core categories of the psychosemantic paradigm are systematized, including meaning, personal sense, construct, mental representation, and subjective semantic space, together with four methodological principles: subjectivity, mediation, the systemic principle, and sociocultural embeddedness. This framework allows subjective experience to be examined as a structured system rather than as a set of isolated indicators.

The paper also reviews major lines of psychosemantic research in Ukrainian psychology. Managerial consciousness is conceptualized as a specific form of professional consciousness. Existing studies mainly focus on current categorical structures and professional representations, whereas the temporal dimension – how past experience, present position, and anticipated future are integrated into a coherent representation of one's professional path – remains less developed. This gap defines a promising direction for further psychosemantic research.

Постановка проблеми. Дослідження смислової організації свідомості пов'язане з однією з фундаментальних методологічних проблем психології – необхідністю поєднати наукову формалізацію психічного з адекватним описом активної та смислотворчої ролі свідомості. У цьому сенсі розвиток психологічного знання можна розглядати як напружений рух між редукцією психічного до одиниць, доступних для об'єктивного вимірювання, і прагненням досліджувати те, яким

чином суб'єкт категоризує, інтерпретує та наділяє значенням власний досвід. Особливо гостро ця проблема постає щодо значень і суб'єктивних смислів, які не є безпосередньо спостережуваними, однак визначають оцінювання подій, вибір, цілепокладання та організацію досвіду.

Для дослідження професійної свідомості ця методологічна проблема набуває особливого значення. Її зміст не зводиться до сукупності професійних знань, установок або окремих самооцінок, а включає системи значень, категорій і смислових відношень, через які суб'єкт осмислює професійну діяльність, власну роль у ній, інших учасників професійного середовища та значущі події професійного досвіду. Відтак постає потреба у дослідницьких підходах, здатних реконструювати системну організацію такого досвіду, не редукуючи її до ізольованих показників.

Однією з методологічних відповідей на цю проблему стала психосемантика, формування якої пов'язане з поєднанням, з одного боку, формалізованих процедур реконструкції суб'єктивного значення й категоризації досвіду, а з іншого – культурно-історичного та діяльнісного розуміння свідомості як системного, знаково опосередкованого й смислово організованого утворення. Таке поєднання створило можливість поєднати дослідження суб'єктивності з формалізованою реконструкцією структурних відношень між значеннями, категоріями та смислам.

В українській психології цей підхід отримав значний розвиток, охопивши широке коло предметних напрямів – від етнічної та громадянської до моральної, професійної й управлінської свідомості [1; 2; 3; 4; 5].

Водночас актуальним залишається теоретико-методологічне узагальнення можливостей психосемантичної парадигми у дослідженні складно організованих феноменів свідомості: її категоріального апарату, принципів реконструкції суб'єктивних значень і смислів та способів їх емпіричної формалізації. Особливий інтерес у цьому контексті становлять дослідження професійної та управлінської свідомості, аналіз яких дозволяє визначити, які її аспекти й виміри вже отримали системну психосемантичну розробку, а які залишаються менш дослідженими. Це створює підстави не лише для систематизації накопиченого досвіду, а й для окреслення перспектив подальшого розвитку психосемантичних досліджень професійної свідомості.

Мета статті – теоретично обґрунтувати психосемантичну парадигму як методологічну основу дослідження смислової організації професійної свідомості.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**: систематизувати теоретичні передумови психосемантичного підходу; уточнити його ключові категорії та принципи; проаналізувати методологічну логіку класичних процедур реконструкції суб'єктивного значення й категоризації; окреслити основні напрями українських психосемантичних досліджень; визначити специфіку та перспективи застосування психосемантичного підходу до дослідження професійної свідомості.

Методи дослідження. Дослідження має теоретико-аналітичний характер. Використано методи теоретичного аналізу, порівняння, концептуального розмежування, систематизації та теоретичного синтезу положень культурно-історичної й діяльнісної психології, психологічного конструктивізму, соціального конструкціонізму, наративного підходу та психосемантики. Аналіз української традиції психосемантичних досліджень проведено шляхом тематичної систематизації праць, присвячених методології психосемантики та її застосуванню до етнічної, громадянської, моральної, професійної й управлінської свідомості.

Результати дослідження. У методологічному вимірі розвиток психології можна розглядати як послідовне переозначення способів концептуалізації та дослідження психічної реальності. У різні періоди предметом наукової формалізації ставали елементи досвіду, поведінкові реакції, вимірювані властивості, когнітивні операції або культурно опосередковані форми діяльності. К. Данцигер показує, що експериментальні процедури, психометричні техніки та статистичні змінні не лише забезпечували стандартизацію психологічного дослідження, а й історично сприяли формуванню специфічного типу психологічного об'єкта – абстрагованого від життєвого контексту суб'єкта й представленого через порівнювані показники [6; 7]. У такій перспективі розвиток психології постає як напружений рух між редукцією психічного до одиниць, доступних для об'єктивного вимірювання, і прагненням адекватно описати активну та смислотворчу роль свідомості.

Особливо виразно ця проблема постає щодо значення та суб'єктивного смислу, які не є безпосередньо спостережуваними, однак беруть участь у виборі, оцінюванні, цілепокладанні та організації досвіду. Дж. Брунер, критикуючи редукцію когнітивної психології до моделі перероблення інформації, наголошував на необхідності повернення психології до проблеми значення та символічних процесів, за допомогою яких суб'єкти конструюють світ і самих себе [8]. Відтак методологічна проблема полягає не у протиставленні суб'єктивності емпіричній строгості чи кількісним методам, а у визначенні того, що саме підлягає формалізації і яким чином дослідницька процедура співвідноситься зі структурою психо-

логічного феномену [6; 9]. Для дослідження смислової організації свідомості це означає необхідність процедур, здатних реконструювати системні відношення між значеннями, категоріями та суб'єктивними смислами, не редукуючи їх до ізольованих ознак або реакцій.

Теоретичне підґрунтя для дослідження смислової організації свідомості значною мірою було сформоване в культурно-історичній психології та теорії діяльності. Вихідним для цієї традиції є положення про знакове опосередкування психічних процесів: суб'єкт опановує й перебудовує власну психічну діяльність за допомогою культурно вироблених знакових засобів, передусім мови. Значення при цьому постає як відносно узагальнена й соціально вироблена форма організації досвіду, тоді як смисл характеризує його конкретну суб'єктивну значущість. Теорія діяльності розвиває це розрізнення у діяльнісній площині, пов'язуючи особистісний смисл із місцем об'єкта, події чи дії в системі мотивів суб'єкта. У такій перспективі свідомість розглядається як системне утворення: культурно-історична психологія наголошує на її системній і смисловій будові, а теорія діяльності виокремлює чуттєву тканину, значення й особистісний смисл як взаємопов'язані утворювальні індивідуальної свідомості [10; 33; 43].

Положення про активну, опосередковану й смислову природу психічного отримали подальший розвиток і в українській психології. Г. Костюк розглядав психічний розвиток у нерозривному зв'язку з діяльністю та наголошував на тому, що зовнішні впливи набувають психологічного значення через внутрішні умови розвитку суб'єкта [11]. У вчинковій концепції В. Роменця активність суб'єкта розкривається через самовизначення й надання смислу власним діям, тоді як у працях Г. Балла, В. Татенка та С. Максименка подальшого розвитку набувають проблеми суб'єктності, саморозвитку, свободи та активного самоздійснення [12; 13; 14; 15]. Таким чином, в українській психологічній традиції смислова організація досвіду розглядається у зв'язку не лише з опосередкуванням діяльності, а й з активною позицією суб'єкта щодо власного розвитку та життєдіяльності.

Культурно-історична традиція водночас продовжила розвиток у сучасній світовій психології. М. Коул поглиблює уявлення про культурне опосередкування психічних процесів, розглядаючи культурні артефакти й знакові системи як конститутивні засоби їх функціонування, а не як зовнішнє середовище психіки [16]. А. Стеценко акцентує перетворювальну активність суб'єкта: у трансформативно-активістському підході суб'єкти не лише формуються в історично сформованих практиках, а й через спільну діяльність беруть участь у їх зміні та власному становленні [17]. У семіотичній культурній психології Я. Валсінера ця логіка розвивається через уявлення про безперервне конструювання й перебудову індивідуальних смислів у взаємодії особистої та колективної культури [18]. Отже, сучасний розвиток культурно-історичних ідей дедалі виразніше підкреслює не пасивне засвоєння готових культурних значень, а активне їх переосмислення й трансформацію суб'єктом.

Для подальшого формування психосемантичної парадигми найважливішими виявилися три взаємопов'язані положення цієї традиції. По-перше, психічні процеси та смислова організація досвіду мають знаково й культурно опосередкований характер. По-друге, необхідно розрізняти соціально вироблене значення та його індивідуальну смислову представленість у системі діяльності й мотивів суб'єкта. По-третє, смислова організація свідомості не доступна безпосередньому спостереженню, а виявляється через опосередковані форми її об'єктивації – мовлення, оцінювання, дію та інші способи вираження відношення суб'єкта до досвіду. У сукупності ці положення створили теоретичні передумови для дослідницьких підходів, спрямованих на реконструкцію категоріальної та смислової організації свідомості.

Положення про активний характер смислової організації досвіду отримало розвиток не лише в культурно-історичній та діяльнісній традиціях. У другій половині XX століття в психології та суміжних соціальних науках сформувалося широке коло конструктивістських підходів, які, попри суттєві відмінності, виходять із припущення, що суб'єктивна реальність не є безпосереднім відтворенням зовнішнього світу, а формується у процесах розрізнення, категоризації та інтерпретації досвіду. Конструктивізм при цьому не є однорідною теоретичною школою й охоплює, зокрема, психологію особистісних конструктів, радикальний конструктивізм і соціальний конструкціонізм, які по-різному визначають джерела та механізми конструювання значень [19]. Для проблеми смислової організації свідомості особливе значення мають психологія особистісних конструктів і соціальний конструкціонізм.

У теорії Дж. Келлі суб'єкт інтерпретує події за допомогою індивідуальної системи конструктів, що дозволяють розрізняти, зіставляти та передбачати досвід. Сформульований ним принцип конструктивного альтернативізму передбачає можливість різних способів осмислення однієї й тієї самої реальності, а отже, переносить акцент із властивостей об'єкта як таких на систему категорій, у межах якої він набуває психологічного значення [20]. Подальший розвиток психології особистісних конструктів поглибив уявлення про

системну організацію індивідуального конструювання, зокрема через дослідження взаємозв'язків між конструктами, конструювання Я та соціальних відносин [21].

Соціальний конструкціонізм зміщує акцент від індивідуальних систем категоризації до соціальних відносин, мови та комунікативних практик. У підході К. Гергена способи опису, пояснення й оцінювання подій набувають значення та стійкості у процесах соціальної взаємодії, тому значення не зводиться до внутрішньої властивості ізольованого суб'єкта, а формується, підтримується й трансформується у відносинах і дискурсивних практиках [22; 23]. Соціально-теоретичним підґрунтям цієї логіки є, зокрема, концепція П. Бергера і Т. Лукмана, відповідно до якої інтерсуб'єктивно вироблені способи інтерпретації в процесах інституціоналізації та об'єктивації можуть набувати статусу зовнішньої й самоочевидної соціальної реальності, яка згодом інтеріоризується суб'єктами через соціалізацію [24].

Окрему, методологічно суміжну лінію становлять наративні підходи, які переводять проблему організації досвіду в темпоральну площину. Події набувають психологічної зв'язності не лише завдяки категоризації, а й через включення у наративні структури, що встановлюють відношення між минулим, теперішнім і можливим майбутнім. У концепції Д. МакАдамса наративна ідентичність постає як внутрішньо сконструйована й така, що розвивається, історія життя, яка інтегрує реконструйоване минуле та уявлюване майбутнє й надає досвіду відчуття єдності та смислу [25].

В українській психології близька проблематика розвивається в межах психогерменевтичного та соціально-психологічного підходів. Н. Чепелєва розглядає особистісний досвід як смислову систему, конструювання якої передбачає виокремлення суб'єктивно значущих подій та їх організацію у зв'язні дискурсивні структури; провідним механізмом цього процесу виступає інтерпретація, а однією з основних форм – наратив [26]. Відповідно, досвід не є просто сукупністю збережених подій, а постійно переосмислюється й реконструюється відповідно до актуальної системи смислів суб'єкта.

Т. Титаренко розвиває цю проблематику через категорії життєконструювання та життєвого шляху. Автонаратив у її підході забезпечує не лише ретроспективне осмислення пережитого, а й переорганізацію досвіду через формування нових смислових конфігурацій та структурування можливого майбутнього [27; 28]. Таким чином, значущі події можуть розглядатися не як проста хронологічна послідовність, а як елементи суб'єктивно організованого досвіду, значення яких змінюється залежно від їх місця у ширшій смисловій і темпоральній структурі.

Розглянуті підходи не утворюють єдиної теоретичної системи й не можуть трактуватися як безпосередні генетичні джерела психосемантики. Їхня методологічна близькість полягає в іншому: психологічний конструктивізм акцентує активну категоризацію індивідуального досвіду, соціальний конструкціонізм – реляційне й мовно-дискурсивне виробництво значень, а наративні концепції – їх темпоральну та сюжетну організацію. У сукупності це дозволяє розглядати значення і смисли як такі, що формуються на перетині індивідуального, культурного, мовного й соціального вимірів. Водночас питання про те, яким чином така багатовимірна організація може бути систематично реконструйована в індивідуальній чи груповій свідомості, потребує спеціальної методологічної відповіді, яку пропонує психосемантична парадигма.

Методологічні способи реконструкції суб'єктивності.

Пошук дослідницьких процедур, здатних систематично реконструювати смислову організацію свідомості, реалізувався в кількох незалежних методологічних розробках середини XX століття. Однією з них став запропонований Ч. Осгудом, Дж. Сусі та П. Танненбаумом семантичний диференціал – процедура стандартизованої реконструкції загальних вимірів суб'єктивного значення. Оцінювання об'єктів за системою біполярних шкал дозволяє визначати відстані й відношення між ними, а факторний аналіз отриманих оцінок – виявляти узагальнені виміри значення, серед яких найбільш стійкими виявилися оцінка, сила та активність. Самі автори наголошували, що семантичний диференціал є не специфічним тестом, а загальною технікою вимірювання значення, придатною для різних предметних сфер [29]. Принципово важливою для подальшого розвитку психосемантичної методології стала модель *семантичного простору* як багатовимірної системи, у якій шкали виконують функцію координатних осей. Значення об'єкта в такій моделі визначається не однією абсолютною характеристикою, а конфігурацією його позицій за низкою взаємопов'язаних вимірів. Це створює можливість порівнювати об'єкти за їх взаємним розташуванням і реконструювати більш загальні структури суб'єктивного значення.

Інший спосіб реконструкції суб'єктивної категоризації запропонував Дж. Келлі в межах теорії особистісних конструктів. Техніка репертуарних ґрат дозволяє реконструювати індивідуальну систему конструктів на основі розрізнень, які продукує сам суб'єкт, зіставляючи значущі для нього елементи досвіду. На відміну від семантичного

диференціала, де категорії оцінювання переважно задаються дослідником, репертуарні ґрати дають змогу виявляти категоріальну систему на основі матеріалу, породженого самим суб'єктом [20]. Сучасні варіанти цієї техніки передбачають різні способи аналізу отриманих матриць і дозволяють досліджувати як зміст, так і структурні відношення між особистісними конструктами [30].

Концептуально близький, хоча теоретично самостійний шлях представлений Q-методологією В. Стівенсона. У межах Q-сортування суб'єкт упорядковує набір тверджень відповідно до заданого критерію, виражаючи власну позицію щодо досліджуваної проблеми; подальший факторний аналіз дозволяє виявити типові конфігурації таких позицій [31; 32]. На відміну від традиційного факторного аналізу змінних, Q-аналіз співвідносить цілісні профілі відповідей, тому отримані фактори репрезентують спільні способи структурування проблемного поля. Q-методологія не належить безпосередньо до психосемантики, однак демонструє споріднений методологічний принцип: суб'єктивність може бути представлена як структурована конфігурація відношень і досліджуватися із застосуванням формалізованих процедур.

Попри відмінності теоретичних засад і конкретних аналітичних процедур, семантичний диференціал Ч. Осгуда, репертуарні ґрати Дж. Келлі та Q-методологія В. Стівенсона демонструють можливість поєднання дослідження суб'єктивності з формалізованим аналізом структурованих даних. Їхня методологічна значущість полягає не у протиставленні кількісній психології, а у зміні самого об'єкта формалізації: ним стає не ізольована ознака, абстрагована від суб'єкта, а система його оцінок, значень, категорій або позицій.

Психосемантика як теоретико-методологічна парадигма.

Як окремий теоретико-експериментальний напрям психосемантика формується в радянській психології у 1970–1980-х роках на перетині двох джерел: західних методологій реконструкції суб'єктивного значення й категоризації, передусім семантичного диференціала Ч. Осгуда та теорії особистісних конструктів Дж. Келлі, і культурно-історичного та діяльнісного розуміння значення, свідомості й смислової організації досвіду [33; 34]. Завдяки цьому поєднанню психометричні процедури дослідження суб'єктивного значення були включені до ширшої теоретико-методологічної рамки: семантичний простір почав розглядатися не лише як статистична структура оцінок, а як засіб реконструкції суб'єктивної смислової організації досвіду.

Психосемантика, таким чином, поєднує наукову формалізацію з дослідженням суб'єктивного смислу: на відміну від підходів, що фіксують ізольовані оцінки чи реакції, вона досліджує системи значень і смислів, через які суб'єкт структурує власний досвід [33; 35; 36]. У цій статті *психосемантична парадигма* розуміється як система теоретичних положень і дослідницьких принципів, спрямованих на реконструкцію категоріальної та смислової організації індивідуальної або групової свідомості через аналіз способів, якими суб'єкт розрізняє, оцінює, співвідносить та інтерпретує об'єкти власного досвіду.

Категорії та принципи психосемантичної реконструкції.

Теоретичне ядро психосемантичної парадигми утворює низка взаємопов'язаних категорій. *Значення* фіксує відносно узагальнений і культурно опосередкований зміст, за допомогою якого досвід може бути категоризований та повідомлений; *особистісний смисл* характеризує індивідуальну значущість об'єкта або події в контексті діяльності й мотивів конкретного суб'єкта. *Категорія або конструкт* задає спосіб розрізнення об'єктів досвіду. *Образ свідомості* відображає цілісне суб'єктивне представлення об'єкта або певної сфери досвіду, організоване через систему пов'язаних із ними значень, смислів та оцінних відношень. *Суб'єктивний семантичний простір*, своєю чергою, може бути представлений як емпірична модель системи відношень між об'єктами, їх образами та категоріями. У цьому просторі психологічне значення окремого об'єкта визначається не однією його оцінкою, а положенням відносно інших об'єктів і координат відповідної смислової сфери [33; 36].

Здійснений теоретичний аналіз дозволяє на основі положень культурно-історичної, діяльнісної та психосемантичної традицій узагальнити методологічну логіку психосемантичної реконструкції у *чотирьох взаємопов'язаних принципах* [2; 33; 36]. *Принцип суб'єктності* означає, що суб'єкт не пасивно відображає, а активно категоризує та структурує власний досвід. *Принцип опосередкованості* виходить із того, що смислова організація свідомості не доступна прямому спостереженню і реконструюється через системи оцінок, розрізнень, висловлювань та інших форм вираження суб'єктивного відношення. *Принцип системності* передбачає, що психологічне значення об'єкта визначається не ізольовано, а його місцем у цілісній і потенційно динамічній семантичній структурі. *Принцип соціокультурної зумовленості* фіксує, що індивідуальні смисли формуються та трансформуються на основі культурно вироблених і соціально доступних значень. У сукупності ці принципи інтегрують положення про активну роль суб'єкта, знаково-культурне опосередкування, системну будову свідомості та

можливість непрямої реконструкції її смислової організації.

Українська традиція психосемантичних досліджень.

Предметне розширення психосемантичних досліджень охопило різні сфери індивідуальної та групової свідомості; окрему традицію такого розвитку сформували українські психологічні дослідження. Із 1990-х років психосемантичні дослідження в Україні поступово оформилися у відносно самостійну дослідницьку традицію, пов'язану не лише із застосуванням семантичного диференціала, репертуарних ґрат та інших процедур реконструкції суб'єктивних значень, а й із методологічним осмисленням структури психосемантичного дослідження, категоріальної організації свідомості та принципів інтерпретації семантичних структур [33; 36; 37]. Сучасний огляд українських психосемантичних досліджень засвідчує їх значну предметну диференціацію – від соціально-політичної та етнічної до моральної, професійної й управлінської проблематики [34].

Однією з найбільш послідовно розроблених ліній стало дослідження етнічної свідомості. У працях О. Лозової психосемантичний підхід застосовано для реконструкції її категоріальної структури та розроблення методології психосемантичного дослідження етносу [36; 38]. Інший напрям пов'язаний із дослідженням громадянської та моральної свідомості: Н. Савелюк аналізувала психосемантичні особливості громадянської свідомості студентської молоді, тоді як Ю. Тимош реконструювала семантичний простір моральної свідомості на різних рівнях її розвитку [3; 39]. Окрему лінію становлять дослідження трансформації індивідуального досвіду та його мовно-смислової репрезентації, представлені, зокрема, працями М. Теплякова та О. Лозової [40; 41]. Окремим і водночас одним з найбільш продуктивних напрямків стало психосемантичне дослідження професійної свідомості.

Психосемантика професійної свідомості.

У процесі професійної діяльності формується система професійно значущих категорій і смислових відношень, через які суб'єкт оцінює себе та інших учасників діяльності, інтерпретує професійні ситуації, ролі, вимоги й критерії успішності. Відповідно, психосемантичний підхід дає можливість досліджувати професійну свідомість не як сукупність окремих знань, установок або самооцінок, а як структуровану систему значень, категорій і смислових відношень, через яку суб'єкт організує власний професійний досвід.

Значна частина відповідних досліджень стосується становлення та функціонування професійної свідомості на матеріалі різних професійних груп. Н. Шевченко послідовно розробляє структурно-функціональне розуміння професійної свідомості практичного психолога: від аналізу її становлення у процесі фахової підготовки до моделі, в якій структура професійної свідомості розглядається через єдність професійних значень, смислів і чуттєвої тканини, а її функціонування – через процеси розуміння, інтерпретації та об'єктивації [42; 43; 44]. Н. Кучеровська реконструює психосемантичну структуру професійної свідомості психолога-практика [45]; О. Дробот і С. Митрофанова звертаються до професійної самосвідомості майбутніх психологів [46], а С. Пустовий – до психосемантичного змісту професійної свідомості майбутніх філологів [47]. Окремі дослідження зосереджуються на суб'єктивному сприйманні власної професійної діяльності [48].

Безпосередньо до професійної самосвідомості управлінців, включно з керівниками вищої ланки, звертаються О. Соснюк та І. Остапенко, застосовуючи психосемантичний аналіз для реконструкції її категоріальної структури [5; 49]. До суміжної лінії досліджень управлінської семантики належить психосемантичний аналіз поняття управлінської компетентності, здійснений Л. Малімон та А. Пашкіною [50].

Специфічним різновидом професійної свідомості є управлінська свідомість, пов'язана з осмисленням суб'єктом управлінської діяльності та власної позиції як керівника. У працях О. Дробот простежується перехід від дослідження психосемантичних особливостей професійної свідомості майбутніх менеджерів [51] до системного аналізу управлінської свідомості керівника, її структурних і смислових характеристик, зокрема мотивів, цінностей та смислів управлінської діяльності [4; 52]. Водночас професійна свідомість керівника не вичерпується її управлінським виміром: вона охоплює ширший зміст, пов'язаний із професійною самоідентифікацією, досвідом, ролями, професійними переходами, критеріями успішності, уявленнями про власний розвиток і місце у професійному середовищі.

Особливо виразним це розрізнення стає на прикладі керівників вищої ланки, професійний досвід яких може включати не лише актуальну управлінську роль, а й попередні функціональні позиції, зміни сфер відповідальності, переходи між організаціями та інші значущі події професійного шляху. Відповідно, психосемантичний аналіз їх професійної свідомості потенційно охоплює ширший смисловий простір, ніж дослідження лише актуального змісту управлінської діяльності.

Висновки. Проведений теоретичний аналіз дає підстави розглядати психосемантику як методологічну парадигму, що пропонує один зі способів подолання фундаментальної для психології

напруги між необхідністю наукової формалізації психічного та прагненням адекватно досліджувати активну й смислотворчу роль свідомості. Її специфіка полягає в тому, що формалізації підлягають не ізольовані ознаки чи реакції, а системи значень, категорій і смислових відношень, через які суб'єкт організує власний досвід.

Теоретичними передумовами психосемантичного підходу виступають уявлення про знаково опосередковану й системну будову свідомості, розрізнення культурно виробленого значення та індивідуального смислу, активне конструювання досвіду суб'єктом, а також соціальну, мовну й темпоральну зумовленість смислотворення. Формалізовані процедури реконструкції суб'єктивного значення та категоризації, поєднані з культурно-історичним і діяльнісним розумінням свідомості, створили методологічну основу для дослідження суб'єктивності як структурованої системи відношень.

Здійснена систематизація дозволила виокремити чотири взаємопов'язані принципи психосемантичної реконструкції: *суб'єктність, опосередкованість, системність і соціокультурну зумовленість.* У сукупності вони задають логіку дослідження, за якою смислова організація свідомості не спостерігається безпосередньо, але може бути реконструйована через системи оцінок, розрізнень, категорій та інших форм вираження суб'єктивного відношення.

Українська традиція психосемантичних досліджень демонструє значну предметну диференціацію підходу – від етнічної, громадянської й моральної до професійної та управлінської свідомості. Аналіз цього корпусу підтверджує продуктивність психосемантичної парадигми для дослідження складно організованих феноменів свідомості та дозволяє простежити різні способи її застосування до реконструкції професійно значущих категорій, образів, мотивів, цінностей і способів самоопису.

У межах досліджень професійної свідомості управлінську свідомість доцільно розглядати як її специфічний різновид, безпосередньо пов'язаний зі змістом управлінської діяльності та позицією керівника, але такий, що не вичерпує ширшої системи професійного досвіду суб'єкта. Це розмежування розширює можливості психосемантичного аналізу за межі актуальних управлінських ролей, компетентностей і мотивів.

Водночас у проаналізованому корпусі професійна й управлінська свідомість переважно досліджуються через актуальну структуру професійних уявлень – професійні ролі, компетентність, мотиви діяльності, професійну позицію та системи оцінювання професійних об'єктів. Порівняно менш розробленим залишається *темпоральний вимір професійної свідомості* – способи, якими суб'єкт співвідносить значущі професійні події, переходи й рішення та інтегрує їх у цілісне уявлення про власний професійний шлях. Перспективним напрямом подальших досліджень є психосемантична реконструкція способів інтеграції минулого професійного досвіду, актуальної позиції та уявлень про можливе майбутнє в суб'єктивно організовану смислову конфігурацію професійного шляху.

Конфлікт інтересів: один із авторів є членом редакційної колегії журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався редактором, який не мав конфлікту інтересів з автором. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лозова О. М. Психосемантична структура етнічної свідомості : дис. … д-ра психол. наук : 19.00.01 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2008. 479 арк.
2. Савелюк Н. М. Психосемантичні аспекти дослідження свідомості особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. 2010. Вип. 14. С. 260–268.
3. Тимош Ю. В. Психосемантичний простір преконвенційної, конвенційної й постконвенційної моральної свідомості особистості. *Психологічні перспективи*. 2018. Вип. 31. С. 265–279.
4. Дробот О. В. Психосемантика управлінської свідомості керівника : дис. … д-ра психол. наук : 19.00.01 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2015. 370 с.
5. Соснюк О. П., Остапенко І. В. Психосемантичний аналіз професійної самосвідомості управлінців. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Спецпроєкт «Тенденції розвитку психології в Україні: історія і сучасність»*. 2011. Т. 3 : Соціальна психологія. С. 129–138.
6. Danziger K. Constructing the Subject: Historical Origins of Psychological Research. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 254 p.
7. Danziger K. Naming the Mind: How Psychology Found Its Language. London : SAGE Publications, 1997.
8. Bruner J. Acts of Meaning. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1990.

9. Michell J. Measurement in Psychology: A Critical History of a Methodological Concept. Cambridge : Cambridge University Press, 1999.
10. Засєкіна Л. В. Психологія значення: відбиття діяльнісного підходу у когнітивній парадигмі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. 2009. Вип. 12. С. 62–72.
11. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
12. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії* / за ред. В. О. Татенка. Київ : Либідь, 2006. С. 11–36.
13. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах). Київ ; Рівне : Видавець Олег Зень, 2007. 172 с.
14. Татенко В. О. Психологія в суб'єктному вимірі. Київ : Просвіта, 1996. 404 с.
15. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : КММ, 2006. 240 с.
16. Cole M., Gajdamaschko N. Vygotsky and culture. *The Cambridge Companion to Vygotsky* / H. Daniels, M. Cole, J. V. Wertsch (eds.). Cambridge : Cambridge University Press, 2007. P. 193–211.
17. Stetsenko A. The Transformative Mind: Expanding Vygotsky's Approach to Development and Education. Cambridge : Cambridge University Press, 2016.
18. Valsiner J. Culture in Minds and Societies: Foundations of Cultural Psychology. New Delhi : SAGE Publications, 2007. 431 p.
19. Raskin J. D. Constructivism in psychology: Personal construct psychology, radical constructivism, and social constructionism. *Studies in Meaning: Exploring Constructivist Psychology* / J. D. Raskin, S. K. Bridges (eds.). New York : Pace University Press, 2002. P. 1–25.
20. Kelly G. A. The Psychology of Personal Constructs. Vols. 1–2. New York : W. W. Norton, 1955.
21. Walker B. M., Winter D. A. The elaboration of personal construct psychology. *Annual Review of Psychology*. 2007. Vol. 58. P. 453–477.
22. Gergen K. J. The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*. 1985. Vol. 40, No. 3. P. 266–275.
23. Gergen K. J. An Invitation to Social Construction. London : SAGE Publications, 1999.
24. Berger P. L., Luckmann T. The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. Garden City, NY : Doubleday, 1966.
25. McActs D. P. The psychology of life stories. *Review of General Psychology*. 2001. Vol. 5, No. 2. P. 100–122.
26. Чепелєва Н. В. Наратив як засіб організації та впорядкування особистого досвіду. *Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості* : монографія / за ред. Н. В. Чепелєвої. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. С. 50–58.
27. Титаренко Т. М. Автонаратив як особистісний спосіб життєконструювання. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 26. С. 260–268.
28. Титаренко Т. М. Соціально-психологічні практики конструювання життєвого шляху особистості. *Психологія життєтворення особистості в сучасному світі* / за ред. Т. М. Титаренко. Київ : Міленіум, 2016. С. 13–55.
29. Osgood C. E., Suci G. J., Tannenbaum P. H. The Measurement of Meaning. Urbana : University of Illinois Press, 1957. 342 p.
30. Fransella F., Bell R., Bannister D. A Manual for Repertory Grid Technique. 2nd ed. Chichester : John Wiley & Sons, 2004. 266 p.
31. Stephenson W. The Study of Behavior: Q-Technique and Its Methodology. Chicago : University of Chicago Press, 1953.
32. Watts S., Stenner P. Doing Q Methodological Research: Theory, Method and Interpretation. London : SAGE Publications, 2012. 238 p.
33. Дробот О. В. Психосемантична теорія свідомості у вітчизняній психології як основа психосемантичного дослідження. *Актуальні проблеми психології*. 2013. Т. 10, вип. 25. С. 110–120.
34. Соснюк О. П. Психосемантичні дослідження в Україні: актуальний стан та перспективи. *Українська психологія. XXI століття. Початок (Дні української психології в Берліні)* : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (27–28 квітня 2023 р.). Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. С. 515–518.
35. Дробот О. В. Методи психосемантики у психологічному дослідженні свідомості. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2018. Вип. 1(12). С. 112–117.
36. Лозова О. М. Методологія психосемантичних досліджень етносу. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 176 с.

37. Горбунова В. В. Структура психосемантичного дослідження. *Соціальна психологія*. 2007. № 1(21). С. 170–178.
38. Лозова О. М. Психосемантика етнічної свідомості. Київ : Освіта України, 2007. 402 с.
39. Савелюк Н. М. Психосемантичні особливості громадянської свідомості студентської молоді : дис. … канд. психол. наук : 19.00.01 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2008.
40. Тепляков М. М. Психосемантичний аналіз трансформації свідомості особистості : дис. … д-ра психол. наук : 19.00.01 / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2019.
41. Лозова О. М. Психосемантика смислових трансформацій у метафоричному мовленні. Львів : СПОЛОМ, 2022. 142 с.
42. Шевченко Н. Ф. Становлення професійної свідомості практичних психологів у процесі фахової підготовки. Київ : Міленіум, 2005. 296 с.
43. Шевченко Н. Ф. Професійна свідомість практичного психолога: структура та специфіка функціонування. *Психологія і суспільство*. 2009. № 4(38). С. 167–180. URL: https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/441.
44. Горбань Г. О., Шевченко Н. Ф. Професійна свідомість психолога: структурно-функціональний аналіз. *Журнал сучасної психології*. 2022. № 1. С. 16–26.
45. Кучеровська Н. О. Психосемантична структура професійної свідомості психолога-практика : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.01 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2007. 19 с.
46. Дробот О. В., Митрофанова С. С. Психосемантичний підхід у дослідженнях професійної самосвідомості майбутніх психологів. *Проблеми сучасної психології*. 2019. Вип. 46. С. 114–134.
47. Пустовий С. А. Формування психосемантичного змісту професійної свідомості майбутніх філологів : дис. … канд. психол. наук : 19.00.07 / ПВНЗ «Університет сучасних знань». Київ, 2019. 261 с.
48. Кудринська Г. В. Особливості сприймання власної професійної діяльності працівниками служб управління персоналом державних органів. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2020. № 1(19). С. 80–89.
49. Соснюк О. П., Остапенко І. В. Психосемантика професійної самосвідомості топ-менеджерів. *Проблеми емпіричної психології*. 2009. Вип. 3. С. 83–89.
50. Malimon L., Pashkina A. Psychosemantic analysis of the concept of manager's competence. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2019. Vol. 6, No. 2. P. 58–67.
51. Дробот О. В. Психосемантичні особливості професійної свідомості майбутніх менеджерів : дис. … канд. психол. наук : 19.00.01 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2009. 239 с.
52. Дробот О. В. Психосемантика управлінської свідомості керівника. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова ; Донецьк : Східний видавничий дім, 2014. 372 с.

REFERENCES

1. Lozova, O. M. (2008). Psykhosemantychna struktura etnichnoi svidomosti [Dysertatsiia doktora psykholohichnykh nauk, Kyivskyi natsionalnyi linhvistychnyi universytet]. [in Ukrainian]
2. Saveliuk, N. M. (2010). Psykhosemantychni aspekty doslidzhennia svidomosti osobystosti. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Psykholohiia i pedahohika», 14, 260–268. [in Ukrainian]
3. Tymosh, Yu. V. (2018). Psykhosemantychnyi prostir prekonventsiinoi, konventsiinoi y postkonventsiinoi moralnoi svidomosti osobystosti. Psykholohichni perspektyvy, 31, 265–279. https://doi.org/10.29038/2227-1376-2018-31-265-279 [in Ukrainian]
4. Drobot, O. V. (2015). Psykhosemantyka upravlinskoi svidomosti kerivnyka [Dysertatsiia doktora psykholohichnykh nauk, Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina]. [in Ukrainian]
5. Sosniuk, O. P., & Ostapenko, I. V. (2011). Psykhosemantychnyi analiz profesiinoi samosvidomosti upravlintsiv. Aktualni problemy sotsiolohii, psykholohii, pedahohiky, spetsproiekt, 3, 129–138. [in Ukrainian]
6. Danziger, K. (1990). Constructing the subject: Historical origins of psychological research. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511524059
7. Danziger, K. (1997). Naming the mind: How psychology found its language. SAGE Publications.
8. Bruner, J. (1990). Acts of meaning. Harvard University Press.
9. Michell, J. (1999). Measurement in psychology: A critical history of a methodological concept. Cambridge University Press.

10. Zasiekina, L. V. (2009). Psykholohiia znachennia: vidbyttia diialnisnoho pidkhodu u kohnityvnii paradyhmi. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Psykholohiia i pedahohika», 12, 62–72. [in Ukrainian]
11. Kostiuk, H. S. (1989). Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichnyi rozvytok osobystosti (L. M. Prokoliienko, Ed.). Radianska shkola. [in Ukrainian]
12. Romenets, V. A. (2006). Vchynok i postannia kanonichnoi psykholohii. In V. O. Tatenko (Ed.), Liudyna. Subiekt. Vchynok: Filosofsko-psykholohichni studii (pp. 11–36). Lybid. [in Ukrainian]
13. Ball, H. O. (2007). Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvitnii, psykholohichnii sferakh). Vydavets Oleh Zen. [in Ukrainian]
14. Tatenko, V. O. (1996). Psykholohiia v subiektnomu vymiri. Prosvita. [in Ukrainian]
15. Maksymenko, S. D. (2006). Heneza zdiisnennia osobystosti. KMM. [in Ukrainian]
16. Cole, M., & Gajdamaschko, N. (2007). Vygotsky and culture. In H. Daniels, M. Cole, & J. V. Wertsch (Eds.), The Cambridge companion to Vygotsky (pp. 193–211). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CCOL0521831040.009
17. Stetsenko, A. (2016). The transformative mind: Expanding Vygotsky's approach to development and education. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9780511843044
18. Valsiner, J. (2007). Culture in minds and societies: Foundations of cultural psychology. SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9788132108504
19. Raskin, J. D. (2002). Constructivism in psychology: Personal construct psychology, radical constructivism, and social constructionism. In J. D. Raskin & S. K. Bridges (Eds.), Studies in meaning: Exploring constructivist psychology (pp. 1–25). Pace University Press.
20. Kelly, G. A. (1955). The psychology of personal constructs (Vols. 1–2). W. W. Norton.
21. Walker, B. M., & Winter, D. A. (2007). The elaboration of personal construct psychology. Annual Review of Psychology, 58, 453–477. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085535
22. Gergen, K. J. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. American Psychologist, 40(3), 266–275. https://doi.org/10.1037/0003-066X.40.3.266
23. Gergen, K. J. (1999). An invitation to social construction. SAGE Publications.
24. Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge. Doubleday.
25. McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. Review of General Psychology, 5(2), 100–122. https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.2.100
26. Chepelieva, N. V. (2013). Naratyv yak zasib orhanizatsii ta vporiadkuvannia osobystoho dosvidu. In N. V. Chepelieva (Ed.), Rozuminnia ta interpretatsiia zhyttievoho dosvidu yak chynnyk rozvytku osobystosti (pp. 50–58). Imeks-LTD. [in Ukrainian]
27. Tytarenko, T. M. (2011). Avtonaratyv yak osobystisnyi sposib zhyttiekonstruiuvannia. Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii, 26(29), 260–268. [in Ukrainian]
28. Tytarenko, T. M. (2016). Sotsialno-psykholohichni praktyky konstruiuvannia zhyttievoho shliakhu osobystosti. In T. M. Tytarenko (Ed.), Psykholohiia zhyttietvorennia osobystosti v suchasnomu sviti (pp. 13–55). Milenium. [in Ukrainian]
29. Osgood, C. E., Suci, G. J., & Tannenbaum, P. H. (1957). The measurement of meaning. University of Illinois Press.
30. Fransella, F., Bell, R., & Bannister, D. (2004). A manual for repertory grid technique (2nd ed.). John Wiley & Sons.
31. Stephenson, W. (1953). The study of behavior: Q-technique and its methodology. University of Chicago Press.
32. Watts, S., & Stenner, P. (2012). Doing Q methodological research: Theory, method and interpretation. SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9781446251911
33. Drobot, O. V. (2013). Psykhosemantychna teoriia svidomosti u vitchyznianii psykholohii yak osnova psykhosemantychnoho doslidzhennia. Aktualni problemy psykholohii, 10(25), 110–120. [in Ukrainian]
34. Sosniuk, O. P. (2023). Psykhosemantychni doslidzhennia v Ukraini: aktualnyi stan ta perspektyvy. In V. H. Panok (Ed.), Ukrainska psykholohiia. XXI stolittia. Pochatok. (Dni ukrainskoi psykholohii v Berlini): Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, 27–28 kvitnia 2023 roku (pp. 515–518). Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. https://doi.org/10.33120/UPS21Proceedings-2023 [in Ukrainian]
35. Drobot, O. V. (2018). Metody psykhosemantyky u psykholohichnomu doslidzhenni svidomosti. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriia: Pedahohika. Psykholohiia, 1(12), 112–117. https://doi.org/10.18372/2411-264X.12.12921 [in Ukrainian]

36. Lozova, O. M. (2011). Metodolohiia psykhosemantychnykh doslidzhen etnosu. Vydavnychyi Dim «Slovo». [in Ukrainian]
37. Horbunova, V. V. (2007). Struktura psykhosemantychnoho doslidzhennia. Sotsialna psykholohiia, 1(21), 170–178. [in Ukrainian]
38. Lozova, O. M. (2007). Psykhosemantyka etnichnoi svidomosti. Osvita Ukrainy. [in Ukrainian]
39. Saveliuk, N. M. (2008). Psykhosemantychni osoblyvosti hromadianskoi svidomosti studentskoi molodi [Dysertatsiia kandydata psykholohichnykh nauk, Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy]. [in Ukrainian]
40. Tepliakov, M. M. (2019). Psykhosemantychnyi analiz transformatsii svidomosti osobystosti [Dysertatsiia doktora psykholohichnykh nauk, Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy]. [in Ukrainian]
41. Lozova, O. M. (2022). Psykhosemantyka smyslovykh transformatsii u metaforychnomu movlenni. SPOLOM. [in Ukrainian]
42. Shevchenko, N. F. (2005). Stanovlennia profesiinoi svidomosti praktychnykh psykholohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky. Milenium. [in Ukrainian]
43. Shevchenko, N. F. (2009). Profesiina svidomist praktychnoho psykholoha: struktura ta spetsyfika funktsionuvannia. Psykholohiia i suspilstvo, 4(38), 167–180. https://pis.wunu.edu.ua/index.php/uapis/article/view/441 [in Ukrainian]
44. Horban, H. O., & Shevchenko, N. F. (2022). Profesiina svidomist psykholoha: strukturno-funktsionalnyi analiz. Zhurnal suchasnoi psykholohii, (1), 16–26. https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-1-2 [in Ukrainian]
45. Kucherovska, N. O. (2007). Psykhosemantychna struktura profesiinoi svidomosti psykholoha-praktyka [Avtoreferat dysertatsii kandydata psykholohichnykh nauk, Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy]. [in Ukrainian]
46. Drobot, O. V., & Mytrofanova, S. S. (2019). Psykhosemantychnyi pidkhid u doslidzhenniakh profesiinoi samosvidomosti maibutnikh psykholohiv. Problemy suchasnoi psykholohii, 46, 114–134. https://doi.org/10.32626/2227-6246.2019-46.114-134 [in Ukrainian]
47. Pustovyi, S. A. (2019). Formuvannia psykhosemantychnoho zmistu profesiinoi svidomosti maibutnikh filolohiv [Dysertatsiia kandydata psykholohichnykh nauk, PVNZ «Universytet suchasnykh znan»]. [in Ukrainian]
48. Kudrynska, H. V. (2020). Osoblyvosti spryimannia vlasnoi profesiinoi diialnosti pratsivnykamy sluzhb upravlinnia personalom derzhavnykh orhaniv. Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia, 1(19), 80–89. https://doi.org/10.31108/2.2020.1.19.9 [in Ukrainian]
49. Sosniuk, O. P., & Ostapenko, I. V. (2009). Psykhosemantyka profesiinoi samosvidomosti top-menedzheriv. Problemy empirychnoi psykholohii, 3, 83–89. [in Ukrainian]
50. Malimon, L., & Pashkina, A. (2019). Psychosemantic analysis of the concept of manager's competence. East European Journal of Psycholinguistics, 6(2), 58–67. https://doi.org/10.29038/eejpl.2019.6.2.mal
51. Drobot, O. V. (2009). Psykhosemantychni osoblyvosti profesiinoi svidomosti maibutnikh menedzheriv [Dysertatsiia kandydata psykholohichnykh nauk, Vidkrytyi mizhnarodnyi universytet rozvytku liudyny «Ukraina»]. [in Ukrainian]
52. Drobot, O. V. (2014). Psykhosemantyka upravlinskoi svidomosti kerivnyka. Skhidnyi vydavnychyi dim. [in Ukrainian]

Дата першого надходження статті до видання: 10.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.11.2026